

Titovo delo — doprinos vojnoj nauci

Titovo vojno delo, njegov doprinos razvoju vojne nauke i posebno teorije ratne veštine, deo je celokupnog Titovog teorijskog opusa i stvaralaštva mislioca, marksiste, stratega i vojskovođe naše narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije, tvorca i kreatora koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane. Valjanost Titovog vojnog dela »je potvrđena u ratu, a njegova životnost se potvrđuje i za sve vrijeme poslijeratnog razvitka jugoslovenskog društva«. (Ljubičić, 8, str. 20).

I u oblasti vojnog dela Tito je marksizmu pristupao stvaralački, bez dogmatskih šema i predrasuda, opredeljujući se za dijalektički prilaz konkretnom životu i realnoj stvarnosti, pri čemu je oslonac na sopstvene snage bio osnovni postulat njegovog revolucionarnog rada.

»Kod Marksa, Engelsa i Lenjina nalaze se, uglavnom, odgovori na sva principijelna pitanja, a razradu i primjenu tih principa u svakoj zemlji posebice mogu vršiti samo oni koji su izrasli iz njedara naroda dotične zemlje, koji poznaju probleme svoje zemlje, koji poznaju njenu historiju, njene običaje, njene slabe i pozitivne strane, koji mogu budno pratiti sve pojave na licu mjesta, ali koji u isto vrijeme poznaju marksističku nauku, to jest — shvataju njen duh i umješno rukuju njome i sprovode je u praksi« *Tito*, 3 knj. V, str. 207).

Celovitost Titovog vojnog dela, čija je teorijska osnova u marksističkom prilazu vojnostrategijskim problemima, vezanim za konkretne istorijske uslove narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije jugoslovenskih naroda, vodeću ulogu radničke klase i njene avangarde, može se sagledati samo ako se razmotri i analizira kroz tri kontinuirana perioda.

— *Prvi period* poklapa se s idejnim i organizacionim učvršćenjem KPJ, njenim oslobađanjem dogmatsko-staljinističke vizije i ocene događaja uoči drugog svetskog rata. To je vreme kad se KPJ bez kolebanja opredeljuje za borbu protiv fašizma, radi čega stvara antifašistički front i razvija borbeno raspoloženje masa; preduzima konkretne političke, organizacione i vojne mere i priprema svoje članstvo i kadrove za odbranu zemlje i revolucionarnu borbu.

— *Drugi period* je vreme oružanog ustanka, narodnooslobodilačkog rata i revolucije, u kojem su stvorene oružane snage, originalna strategija i taktika, i izvojevana pobjeda nad fašističkim armijama i domaćim izdajnicima. To je period u kojem su do punog izražaja došle osobine druga Tita kao vođe narodnooslobodilačkog pokreta, veštog diplomate i državnika, stratega i vojskovođe narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

— *Treći period* obuhvata posleratni razvoj naše odbrambene koncepcije koja, u suštini, znači prirodan kontinuitet narodnooslobodilačke borbe i revolucije, ali i originalan marksistički prilaz organizovanju odbrane u uslovima novostvorene države. U jugoslovenskom društvu se po prvi put u istoriji dosledno primenjuje u mirnodopskoj praksi marksistička ideja o naoružanom narodu i podruštvljavanju odbrambenih poslova, kao sastavnom delu opšteg procesa odumiranja države i dezalijenacije, koji su svoj puni izraz i smisao našli u našoj samoupravnoj socijalističkoj zajednici ravnopravnih naroda i slobodnih ljudi — samoupravljača.

I

Tito je i vojnim problemima prilazio kao marksista, revolucionar i vođa Komunističke partije Jugoslavije, koja je u veoma složenim i teškim međunarodnim i unutrašnjim uslovima pre drugog svetskog rata i u toku samog rata, gradila i razvijala političku strategiju, na čijoj je osnovi stvarana i vojna strategija. Originalnost i stvaralaštvo Titove političke strategije dali su pečat i njegovoj vojnoj strategiji.

Ogromno poverenje u eksploatisane *radne mase* — radničku klasu, seljaštvo i naprednu inteligenciju, — u obespravljene i porobljene narode, bio je odlučujući faktor u koncipiranju Titove strategije. On je u njima vizionarski sagledao ogroman ne samo revolucionarni, već i vojni potencijal u izuzetno složenoj, reklo bi se, beznadežnoj situaciji, kada su fašističke trupe već kretale u osvajački pohod, kada su vlade i vrhovi tzv. demokratskih partija ši-

rom Evrope kapitulantski savijali šiju pred fašističkim osvajačkim planovima i ambicijama, a Staljin taktizirao u traženju kompromisa s Hitlerom, što je paralisalo mase, pa i obezglavilo komunističke partije i radnički pokret. Tito je, upravo u takvim uslovima, video kreativnu snagu istorije u narodnim masama, motivisanim vizijom novih društveno-političkih odnosa koji se mogu ostvariti samo revolucionarnom borbom na čelu sa radničkom klasom.

»U revoluciji narodi obično nađu sami sebe, upoznaju svoju vrijednost, upoznaju svoje stvaralačke snage. U revoluciji se narodi podmlade, preobraze, probude se iz svoje učmalosti i tada u svom revolucionarnom poletu razvijaju takvu stvaralačku energiju i u kratkom vremenu stvaraju takva djela, koja se ne mogu zamisliti u starom preživjelom društvu« (*Tito*, 3, knj. IV, str. 30).

Zbog toga je Tito imao snage da u izuzetno složenim spoljnim i unutrašnjim uslovima — vojnih uspeha hitlerovskih armija na svim ratištima, pregažene i raskomadane bivše Jugoslavije — povede borbu protiv fašizma, da narodne mase učini onim odlučujućim faktorom koji je pisao nove stranice istorije drugog svet-skog rata i naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije i bio vesnik svoje nove istorijske ere.

Tada je i nastao Titov kredo: glavna snaga u borbi protiv agresije i imperijalizma »jeste historijsko buđenje naroda koje je pretvorilo stotine miliona ljudi u aktivne tvorce historije«. Njemu je ostao dosledan i veran u celokupnoj revolucionarnoj borbi. Iz takvog shvatanja uloge naroda i revolucionarnih masa proistekla su Titova osnovna opredeljenja u političkoj strategiji, koja su u narodnooslobodilačkom i revolucionarnom ratu bila najvećim delom usmerena na pridobijanje naroda i njihovo pokretanje u borbu, na aktiviranje njihove revolucionarne energije i inicijative kao odlučujućeg činioca u revoluciji i oružanoj borbi. Jer, u opštenarodnom i revolucionarnom ratu, vojnu snagu ne čini samo organizovana oružana snaga, pa ni naoružani narod, već i ogromna masa nenaoružanog naroda koja se uključuje u razne oblike otpora i oružane borbe. Narod postaje ogromna potencijalna vojna sila koja stvara takav odnos snaga, kojem se ne može suprotstaviti ni jedan agresor pošto nikad ne može imati toliki i takav ljudski potencijal u zemlji koja je žrtva agresije.

»Značaj nenaoružanog naroda za rat i u ratu porastao je i došao do velikog izražaja od onog vremena kada su se ratovi od manje ili više kratkotrajnih bitaka počeli pretvarati u relativno dugotrajne procese« (*Oreščanin*, 10, str. 99).

Kreativna uloga narodnih masa u našoj narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji značila je snažan posticaj antikolonijalnoj revoluciji i oslobodilačkim pokretima, koji su u drugom svetskom ratu, a naročito posle njega, dobili širok razmah, a socijalizam kao svetsko-istorijski proces nove sadržaje i kvalitete. Socijalističko samoupravljanje i politika nesvrstavanja našle su takođe svoje izvoriste i sadržaj u tim istim Titovim idejama, u viziji novih unutrašnjih društvenih odnosa i međunarodne saradnje slobodnih i ravnopravnih naroda i država.

Takvo gledanje na ulogu narodnih masa u kriznim i revolucionarnim situacijama, na ogromni vojni potencijal organizovanog naroda, na vodeću ulogu radničke klase i njene avangarde, predstavlja Titov doprinos teorijskom produbljivanju i praktičnoj primeni Marksove ideje o stvaralačkoj ulozi masa i radničke klase u revoluciji, borbi naroda i nacija za slobodan razvoj, borbi čoveka za oslobođenje i emancipaciju svoje ličnosti.

Titova politička strategija proklamovala je *povezanost narodnooslobodilačke borbe sa socijalističkom revolucijom*, i u tome se izražava originalnost jugoslovenskog iskustva. Na tim temeljima izgrađene su vojna strategija i taktika koje su nosile pečat novih tendencija u sferi vođenja rata i oružane borbe.

Posmatrano sa vojnog stanovišta, Tito je obogatio vojnoteorijsku misao, jer je pokazao da male zemlje i narodi mogu voditi uspešan rat i u uslovima agresije i okupacije moderno naoružane armije i visokorazvijene imperijalističke države, koja je, uz to, podržana od domaće izdajničke buržoazije. To se potvrdilo u više navrata posle drugog svetskog rata (Alžir, Vijetnam, Kampučija itd.).

Titova politička i vojna strategija, prema tome, nisu nastale kao sticaj slučajnih okolnosti, pragmatističkog samotoka, ni stihijne borbe masa i progresivnih snaga pre drugog svetskog rata, u ustanaku, narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji, već su proizvod marksističke analize i procene situacije, saznanja i teorijskih uopštavanja pre svega onoga što se u društvenom, političkom i vojnom planu — a ovde je reč, pre svega, o vojnoteorijskim problemima — događalo

u dužem periodu pred drugi svetski rat u svetu, pretežno u Evropi i u Jugoslaviji. Titova strategija nastala je kao stvaralačka kritika i negacija dotadašnjih strategija.

Stagnacija i objektivna nemoć vojne teorije u evropskim zemljama tzv. parlamentarne demokratije, koja, čak, nije bila u stanju ni da shvati one lucidne ideje i korisne pouke na koje su ukazivali klasici i priznati vojni teoretičari — Klauzevic, Žomini, Lidel Hart* i drugi — odrazile su se na vojne strategije i pripreme za rat tih zemalja, pre svega, Francuske i Velike Britanije. Pod uticajem njihovih vojnih teorija bile su gotovo sve druge evropske zemlje koje su bile ugrožene fašističkom agresijom.

Kriza vojne misli manifestovala se u besperspektivnoj, defanzivnoj doktrini krutih frontova, koji su se oslanjali na jaka fortifikacijska utvrđenja,** stacionarne linije i položaje, što je, u svojoj biti, apriori značilo spremnost na kapitulaciju pred strategijom »blickriga«, koja se već vrlo reljefno ocrtavala u organizaciji Hitlerovog Vermahta, što, on, uostalom, nije ni krio.

Takve defanzivne, rovovske doktrine i strategije, našle su se na bespuću, ostale su na principima ratne veštine prvog svetskog rata. One su se, u suštini, pripremale za prošli, a ne za budući rat. Te strategije — za koje pojava i brz razvoj novih borbenih sredstava i doktrina (tenkova i aviona, i sprega među njima, na primer) nisu značile ozbiljno upozorenje da se nešto krupno događa u vojnoj doktrini i strategiji — morale su brzo kapitulirati. Naime, političko kapitulatstvo buržoaskih vlada i partija, duboka kriza celokupne društveno-političke strukture evropskih zemalja zapadne demokratije samo se nastavila, da bi doživela krah i u vojnoj strategiji, u brzom slomu gotovo svih onih država na koje se usmerila Hitlerova ratna mašina.

Stanje u vojnoj nauci i teoriji ratne veštine bilo je stagnantno i u Sovjetskom Savezu. Naime, napuštanje Lenjinovog kursa u razvoju Crvene armije, Staljinov kult ličnosti, isključivost i subjektivizam, a i promašen sporazum o nenapadanju sa Trećim rajhom, koji je potpisan neposredno pred sam rat 1939. godine, imali su teške posledice i na vojnu strategiju i pripremu Sovjetskog

* *Lidl Hart*, je na primer, samo o značaju i upotrebi oklopnih jedinica napisao deset knjiga; njegovi stavovi imali su snažan odjek i uticaj u Nemačkoj i mnogo su doprineli formiranju doktrine o upotrebi oklopnih snaga u »blickrigu«.

** Francuska je samo za izgradnju Mažinovljeve linije, na primer, utrošila 14 milijardi predratnih franaka, a ogromna sredstva data su za izgradnju fortifikacijskih objekata prema Belgiji i Italiji (VE, 15, II izdanje, knj. 3, str. 72.)

Saveza za odbranu zemlje. Sem toga, neposredno pred rat Crvena armija je bila teško pogođena Staljinovim čistkama, u kojima je desetkovan starešinski kadar.*

Sovjetska vojna strategija u početnom periodu rata pokazala se u suštini defanzivnom, premda se u vojnim pravilima pisalo o borbenoj i ofanzivnoj spremnosti Crvene armije. Sadržaj sovjetske »ofanzivne« doktrine najjače je bio izražen u projektu Ratne službe iz 1939. godine, gde se, između ostalog, kaže: »Na svaki napad neprijatelja Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika će odgovoriti uništavajućim udarom svom moći svojih oružanih snaga... Ako nam neprijatelj nametne rat Radničko-seljačka Crvena armija će biti najofanzivnija od svih ofanzivnih armija koje su bilo kada postojale«. (Sokolovski, 12, str. 199).

Raskorak između onoga što se pisalo i radilo bio je očit. Neposredno uoči rata, pored ostalog, i na osnovu pogrešnih zaključaka iz španskog građanskog rata, potcenjene su mogućnosti krupnih oklopnih jedinica, pa su u Crvenoj armiji rasformirani mehanizovani korpusi. Sovjetska strategija zapostavljala je odbrambena dejstva, pogrešno je ocenjen početni period rata, mogućnost iznenađenja, strategijska uloga i upotreba nekih vidova i rodova. itd. Zaključujući taj period u razvoju sovjetske strategije maršal Sokolovski kaže:

»Na razvoj sovjetske misli pred rat krajnje štetno je uticao kult ličnosti Staljina. Nedopustiva samovolja i diktat pri rešavanju teorijskih pitanja, kočili su razvoj vojne misli, smanjivali nivo i zamah vojnonaučnog rada. Stvaralačko istraživanje vojnoteorijskih pitanja zamenjivano je dogmatskim prepričavanjem Staljinovih postavki«. (Sokolovski, 12, str. 203).

Zbog toga sovjetska strategija nije bila u stanju da proceni objektivnu vojnostrategijsku situaciju i odnos snaga, što je u početnom periodu rata i dovelo do teških gubitaka i poznatih teškoća Crvene armije, pa i SSSR-a. Tek kasnije, kada je Hitlerov »verolomni napad« ozbiljno ugrozio prvu zemlju socijalizma, dolazi do preokreta i svestranog angažovanja svih potencijala zem-

* Staljinovim čistkama likvidirana je oko polovina komandanata i jedna trećina komesara pukova. Ubijeni su gotovo svi komandanti brigada i divizija, svi komandanti korpusa i vojnih okruga, mnogi članovi vojnih saveta i načelnici političkih uprava. Tri od pet maršala je likvidirano.

U početku rata samo 7% oficira imalo je više vojno obrazovanje; 37% nije imalo ni srednje vojne škole. U leto 1941. godine 75% komandanata i komesara bili su samo godinu dana na dužnostima. (VE, 15, II izdanje, knj. 8, str. 458).

lje u otadžbinskom ratu, u kojem, uz ogromne ljudske žrtve, napore i heroizam sovjetskih naroda, Crvena armija slama kičmu nemačkim trupama i daje odlučujući doprinos pobjedi nad fašizmom. Taj preokret na bojnopolju je, također, dokaz stvaralačkih snaga masaa, ogromne vere sovjetskih naroda u socijalizam i mržnju prema agresoru, koji je pokazao svu bestijalnost prema Sovjetskom Savezu.

Subjektivistički i dogmatski Staljinov vojnostrategijski koncept odrazio se i na shvatanje vojnih problema u Kominterni, komunističkim partijama Evrope i u međunarodnom radničkom pokretu uopšte, što je unosilo konfuziju, malodušnost, nepoverenje u sopstvene snage, pa i kapitulantstvo nekih komunističkih partija pred fašizmom. Sve je to obeshrabrujuće delovalo i na radne mase i narode koji su, objektivno, bili u situaciji da iskoriste istorijsku šansu, ali koji to nisu učinili, pre svega zato što subjektivni faktor, tj. komunističke partije evropskih zemalja nisu bile spremne da ih povedu u borbu protiv fašizma i za nove društvene odnose. Drug Tito i Komunistička partija Jugoslavije postupili su drugačije. »Mi smo Staljinovo manevrisanje (sporazum s Hitlerom — prim. M. V.) shvatili kao nuždu koju nameću suprotnosti i nerasčističeni odnosi između zapadnih zemalja i Sovjetskog Saveza. Ali, taj pakt nismo shvatili kao direktivu za rad Komunističke partije Jugoslavije u tom smislu da je fašizam prestao da bude glavna opasnost za narode Jugoslavije. Takav stav smo zauzeli i pre fašističke najeзде na Jugoslaviju« (*Kardelj*, 6, str. 113).

Drug Tito i Komunistička partija Jugoslavije već tada su znali da se ni od Staljina, ni od Kominterne, ne mogu dobiti pravi odgovori za nastupajuće teške i složene istorijske događaje. Jer, bilo je posve jasno da stavovi Kominterne, po kojima je komunistima mesto u gradovima, u borbi na barikadama, u sabotажama i diverzijama — ne odgovaraju realnoj situaciji i da to ne može biti pravi put borbe. Drug Tito je svoju strategijsku koncepciju, baš suprotno stavovima Staljina i Kominterne, zasnivao na organizovanom učesću masaa u borbi, prilagođenu konkretnim vojno-političkim uslovima naše zemlje, polazeći pri tome i od objektivnih uslova u Evropi koji su također bili od presudnog značaja za zbivanja u Jugoslaviji.

»Klasična teorija oružanog ustanka, koje se u drugom svetskom ratu i dalje pridržavala Kominternaa, odnosno mnoge komunističke partije, bila je pod uticajem oružanih borbi radničke klase u XIX veku i posebno oktobarske revolucije... Oslanjajući se na takve koncepte, ne tako mali broj evropskih komunista je 1941. godine,

pa i kasnije, kritikovao naš koncept oružanog ustanka kao „seljački i bez šansi na uspeh. Prebacivali su nam što smo „otišli u šume“ umesto da se borimo u gradovima» (*Kardelj*, 6, str. 119).

Međutim, negativna iskustva iz španskog građanskog rata, a naročito razvoj događaja u kineskoj revoluciji, već su jasno ukazivali na pogrešne procene Kominterne, na rešenja koja su radničku klasu, pre svega, njenu avangardu gurala u klasni sukob, na barikade, u frontalni rat sa neprijateljem gde je on bio vojnički najjači, gde bi sve vojničke pa i političke prednosti bile na njegovoj strani.

Titu i Komunističkoj partiji Jugoslavije bilo je sasvim jasno da su se istorijske okolnosti za borbu i revoluciju pred drugi svetski rat, naročito u vreme već vrlo jasno izražene fašističke agresije, bitno izmenile od onog vremena kada je izvedena Oktobarska revolucija.

»Lenjin je zauzeo vlast u zaostaloj feudalnoaristokratskoj sa-
trapiji, koja kao carsko samodržavlje nije poznavala nijedne od zapadnoevropskih demokratskih, feudalnih ili građanskih parlamentarnih institucija. Tito međutim, pojavio se u južnoslovenskom konglomeratu, koji je vjekovima živio pod simultanim utjecajima neobično izdiferencirane mase političkih i kulturnih upliva mediteranskih, centralno-evropskih i balkanskih država. Lenjin je zauzeo vlast usred prvog imperijalističkog rata sa parolom mira, u seljačkoj zemlji, koja je već po svojim patrijarhalnim anarhoindividualnim sklonostima bila sklona defetizmu, živeći stoljećima na indiferentnom razmaku od svakog aristokratskog samodržavlja i njegovih ratova. Tito, međutim, otvorivši parolu klasne borbe kombiniranu sa parolom nacionalne nezavisnosti i oslobođenja, izbacio je parolu rata upravo u onom momentu kada je građanska klasa položila oružje« (*Krleža*, 7).

Tito je uoči rata svestrano izučavao klasičnu i marksističku vojnu teoriju, i pratio nova zbivanja u doktrini i strategiji. U vreme gotovo dvogodišnjeg rada u Kominterni, kako sam kaže, sem filozofije i ekonomije, pomno je izučavao bogatu vojnu misao Engelsa, Lenjina, Frunzea, Klauzevica i drugih. Već tada su Tito i partijski kadrovi mnogo saznali o borbama kineske Crvene armije u revoluciji a bili su im poznati i stavovi, odnosno kritičke primedbe i osude Staljina na način kako je kineski narod vodio svoju revoluciju i oružanu borbu, unoseći nove elemente, što je smetalo Staljinu i Kominterni. Naime, Mao Ce Tung je 1936. godine napisao studiju *Strategijska pitanja revolucionarnog rata u Kini*

u kojoj su uopštena iskustva iz borbi od 1927. godine i formulisana osnovna načela strategije i taktike kineskih oružanih snaga.*

Tito je znao mnoge vojne i druge činjenice i sagledao iskustva i iz španskog građanskog rata na osnovu kojih je mogao da izvuče zaključke ne samo o političkoj prirodi fašizma, već i o vojnostrategijskim principima fašističkih doktrina i načinu dejstava njihovih oružanih snaga. Zahtevao je i od partijskih kadrova i članstva da izučavaju vojnu teoriju i da se osposobljavaju u ratnim veštinama.** U *Proleteru* od juna 1937, piše članak *Izučavajmo vojnu vještinu i nauku*, u kojem ukazuje na iskustvo Španije, koje je »pokazalo značaj vojnog obrazovanja za odbranu demokratije, slobode i nezavisnosti i za borbu protiv glavnog neprijatelja čovječanstva, fašizma«. On skreće pažnju da se ne sme zaboravljati »na kadrove koji će u trenutku oružanog sukoba sa neprijateljem moći i vojnički predvoditi narod u borbi«, pa zaključuje da je »pored političke pripreme, apsolutno potrebna i vojnička«.

Takvi Titovi naponi urodili su plodom. Komunistička partija Jugoslavije bila je ne samo politički, već i kadrovski i vojno pripremljena za oružani ustanak, sposobna da stane na čelo masa u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji.

II

Kad se našao pred istorijskim raskršćem 1941. u uslovima najtežih političkih i moralnih kriza za sve naše narode i narodnosti, Tito je imao jedinstvenu, monolitnu, idejno čistu, disciplinovanu, kadrovski jaku i revolucionarnu partiju, jasnu viziju razvoja događaja i platformu borbe protiv fašizma, izgrađen koncept političke i na njoj zasnovane osnove vojne strategije. Ta revolucionarna vizija i politička platforma nisu bile slučajnost, već proizvod sagledanih i u Komunističkoj partiji već shvaćenih protivurečnosti i uslova u kojima se našla cela Evropa pa i Jugoslavija. One su sadržavale bitne političke i vojnostrategijske elemente, procenu situacije i osnovne stavove koji su otvarali perspektivu masama i ukazivali na pravac razvoja događaja.

* Još 1928. godine, formirana je 4. armija kineske Radničko-seljačke Crvene armije (komandant Ču De, politički komesar Mao Ce Tung) i prišlo se stvaranju *revolucionarnih baza*, gde se stvarala nova narodna vlast i oružane snage revolucije.

** Drug Tito i Centralni komitet, preduzimali su i mnoge vojno-političke praktičke mere za odbranu zemlje od fašizma; obrazovane su vojne komisije, stvarane partijske ćelije u vojnim jedinicama, formirani su studentski dobrovoljački bataljoni na Beogradskom univerzitetu, obučavana omladina u rukovanju oružjem, organizovani tečajevi za bolničare po selima, itd.

Poznatu tezu da je vojna strategija deo političke strategije Tito je dalje produbio u tom smislu što je uočio da rat i oružana borba, zbog angažovanja ogromnih ljudskih i materijalnih potencijala, sve više brišu formalne razlike između političkih i »vojnih« oblika i sredstava borbe. Oružane snage se sve više ispoljavaju kao politički, a ne samo kao vojni faktor. Dijalektičko jedinstvo, bolje reći, *sinteza političke i vojne strategije*, oblika političke i oružane borbe, bili su za Tita polazna osnova u rešavanju bitnih strategijskih problema ustanka, oslobodilačkog rata i revolucije. Na naše jugoslovenske uslove on je dijalektički primenio Lenjinov stav: »Politika — to je um, rat je, ipak, samo oružje, a ne obratno. Prema tome, ostaje samo da se vojno stanovište potčini političkom«.

Naime, za Tita su obe strategije — politička i vojna — bile integrisane, uzajamno zavisne. One su se ispreplitale i dopunjavale, pri čemu je bilo jasno da samo politika dobija ili gubi rat, jer ona određuje njegov cilj, a da strategija bira sredstva i metode kako bi se postavljeni cilj ostvario. Upravo takav dijalektički prilaz problemima revolucije, odnosu politike i strategije, i ponukao je Krležu da nadahnuto kaže: »Tito je vojnik koji vojsku smatra isključivo političkim sredstvom, i političar koji je svoju političku pobjedu izvoštio oružjem«.

U čitavoj revolucionarnoj praksi »Tito nikada nije bio samo vojnik, a da istovremeno nije bio i političar; i nikada nije bio samo političar da istovremeno nije bio vojnik« (*Kardelj*, 6, str. 79). Zbog toga su se u Titovoj ličnosti sjedinili kvaliteti političkog stratega, vojskovođe, diplomate i državnika, koji je mogao da bez potresa objedinjava političku i vojnu strategiju naše revolucije u svim fazama njenog istorijskog toka i bitisanja.

Naime, Tito je uočio da odnos politike i strategije nije jednostavan, jednostran, ni pragmatistički, da se mora locirati u konkretne istorijske uslove, polazeći od realnog odnosa snaga. Takva shvaćanja nisu uvek nailazila na puno razumevanje svih kadrova; bilo je zabluda i neshvaćanja o obliku i trajanju rata, načinu organizovanja, pa i mestu i ulozi oružanih snaga u revoluciji. Neki su oružane snage smatrali faktorom van politike, ili, čak, iznad politike, kao samostalnu silu u revoluciji. Takve negativne tendencije Tito je brzo uočavao i reagovao na njih, ukazujući na njihovu štetnost za razvoj ustanka, a i samih oružanih snaga. Zbog toga je vrlo brzo prevladala teza da politika utvrđuje i određuje ciljeve borbe i revolucije, otvara perspektivu masama, pri čemu se ti ciljevi mogu ostvariti prvenstveno oružanom borbom, jer se u ratu politika vodi

prvenstveno snagom oružja. U takvom kontekstu uloga vojne strategije je u tome da odgovori na složene vojne probleme, da pruži rešenja kako se postavljeni politički ciljevi ratom i oružanom borbom mogu najefikasnije ostvariti. Uspesi političkih akcija uvek podstiču i stvaraju povoljne uslove za razmah vojnih akcija i operacija, baš kao što vojni rezultati znače podsticaj i impuls za dalji politički razmah ustanka, oslobodilačke borbe i revolucije. Ta uzajamna sprega i međuzavisnost su se stalno ispoljavale i ocrta-vale granične linije prelaza kvantiteta u kvalitet, obeležavale nove, više faze borbe i organizacije oružanih snaga i narodnooslobodilačkog pokreta u celini.

Polazeći sa takvih teorijskih pozicija, Tito i rukovodstvo Komunističke partije Jugoslavije donosili su osnovne strategijske odluke o obliku rata, o ulozi, oblicima i načinu oružane borbe i drugim vrstama otpora, o stvaranju, razvoju i organizovanju oružanih snaga revolucije, njihovoj strategiji i taktici, o rukovođenju i komandovanju, itd. Sva ta pitanja su predmet i sadržaj vojne nauke i teorije ratne veštane, sadržaji kojima je Tito svojim teorijskim radovima i praksom dao epohalan doprinos. To, uostalom, najbolje potvrđuju ne samo poredak u ratu i revoluciji, naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane, već i činjenica da su se pouke i iskustva Titove strategije potvrdile i potvrđuju u borbama i poredakma revolucionarnih i oslobodilačkih pokreta širom sveta posle drugog svetskog rata, pre svega, u Vijetnamu, Alžiru, Kampučiji, Angoli, itd.

Osnovno političko i vojnostrategijsko pitanje koje se postavilo pred Tita kao stratega narodnooslobodilačke borbe i revolucije, bilo je izbor *oblika rata*. Pravilan odgovor na to pitanje upućivao je i na izbor odgovarajuće vojne strategije i njenih sredstava. Titov izbor oblika rata bio je originalan, bez presedana u istoriji, i sa stanovišta političke i vojne strategije. Naime, Tito se odlučio za *narodno-oslobodilački rat* koji je imao svoj začetak u opštem oružanom ustanku, organizovanom na najširoj političkoj platformi — nacionalnog i socijalnog oslobođenja naroda — vođen najraznovrsnijim ustaničkim jedinicama i oblicima borbenih dejstava na celoj teritoriji Jugoslavije, uz jasnu perspektivu brzog razvoja i prerastanja ustanka u narodnooslobodilački rat i revoluciju.

Odluka o oružanom ustanku proizišla je iz Titove procene o tome da pored subjektivnih postoje, iako veoma složeni i teški, i objektivni uslovi — spoljni i unutrašnji — za uspešan rat i poredak. Istina, spoljna vojno-politička situacija, zbog vojnih uspeha Hitle-

rovih armija, nije bila u datom trenutku najpovoljnija, ali Tito nije ni polazio od trenutnog odnosa snaga i stanja na frontu, već od toga da će se rat tek rasplamsati, da će progresivne, antifašističke snage stalno jačati, da će te snage, bez obzira na ideološku opredeljenost, sigurno postati naš saveznik i oslonac u borbi.

S druge strane, i pored svih teškoća nastalih posle aprilskog sloma, Titova procena polazila je pored političkih, i od neizbežnih vojnostrategijskih slabosti okupatora, koji fizički nije bio u mogućnosti da posedne svaki deo naše teritorije (orijentisao se na gradove, saobraćajne čvorove, industrijske i rudarske centre, nije mogao da uspostavi svoju vlast i poredak, narod je odmah ispoljio mržnju prema okupatoru i kvislinzima, itd.). Tu su bile i druge okolnosti nastale agresijom (okupacija, izdaja buržoazije, komadanje zemlje, užasan teror, pogromi, pljačke, itd.) što je sve ukazivalo na mogućnost uspešne borbe i pobeđe.

Titova politička strategija opredelila se, prema tome, za nacionalno oslobođenje i socijalističku revoluciju koju je vojna strategija materijalizovala tokom oružanog ustanka, odnosno narodnooslobodilačkog rata. »Pozvati samo narod u borbu protiv okupatora a ne dati mu istovremeno da razumije da će se tom borbom ujedno postići nešto novo, mnogo bolje, da se više neće vratiti staro — tako ne bi bilo moguće pokrenuti sve narode u tu borbu, niti tako široke mase naroda zainteresovati za nju, niti bi se moglo u njoj izdržati do kraja, tj. pobediti.« (Tito, 3, knj. II, str. 353). Pri tome Titova strategija nije vezala za radničku klasu i njene klasne interese samo socijalno već i nacionalno oslobođenje, što je dalo nov revolucionarni sadržaj i kvalitet ustanku i narodnooslobodilačkom ratu, mobilisalo i vezalo sve rodoljubive snage za pokret.

U našoj narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji po prvi put u istoriji *jedinstvo nacionalnih i socijalnih interesa* dobija pun smisao, a internacionalizam (izražen pre svega pobedom revolucije u sopstvenoj zemlji i jedinstvom svih radnih i progresivnih slojeva naroda pod rukovodstvom Komunističke partije) doživljava punu afirmaciju. Na primeru našeg narodnooslobodilačkog rata i revolucije dogmatski stav o prioritetu klasnih interesa radničke klase i zaoštavanju klasne borbe, bez aktivnog učešća i interesa seljaka i drugih rodoljubivih snaga, bez uvažavanja nacionalnih težnji svih naroda, pokazao se sektaški, uskogrud i neodrživ.

Međutim, izbor oblika rata nije bio bez dilema i nejasnoća u KPJ, pa ni kod izvesnog broja rukovodećih kadrova. To je bilo

normalno, jer se radilo o potpuno novim i originalnim rešenjima. U vezi s tim interesantno je navesti mišljenje dr Vladimira Bakarića. »Poznato je da je na Titov prijedlog donesena, 4. jula, odluka o općenarodnom ustanku. To je za nas bilo novo. Jer, općenarodni ustanak ne znači samo diverzije, to ne znači mali partizanski odredi, to je značilo da treba voditi rat, da moramo pobijediti. To je značilo, da smo morali dati opću političku koncepciju i na njoj izdržati do kraja.«

Još uvek je ostalo recidiva u shvatanjima komunista da oni nema šta da traže po šumama i selima, da će bitku dobiti u gradovima, u odlučnom, direktnom obračunu sa buržoazijom, itd. »Veliku smo pažnju, na početku, posvetili samo diverzijama po gradovima. To nas je koštalo vrlo mnogo kadrova. To nam je desetkovalo organizacije« (Bakarić, 1).

Bilo je pogrešaka i u procenama o tome koliko će trajati rat. Mišljenja koja su polazila od zabluda o spremnosti Sovjetskog Saveza za rat, o snazi i sposobnosti Crvene armije da odmah u početnom periodu porazi fašističke agresore — odrazila su se na verovanje da će pobjeda nad fašističkim armijama biti brza, da je samo u pitanju dan kada će se to desiti, da se borba u Jugoslaviji svodi samo na pripremu dočeka Crvene armije i preuzimanje vlasti, itd.

Tito je uložio značajne napore da bi otklonio takva nerazumevanja i zablude, što je činio krajnje odlučno i znalački. Upozoravao je na realnost, ističući da se oružani ustanak mora razvijati organizovano, postepeno i prema konkretnim uslovima, da mora dobiti opštenarodni karakter, upozoravao da će rat trajati dugo, da će to biti teška i dugotrajna borba ne samo protiv okupatora, već i protiv domaće buržoazije i izdajnika. Rat će se voditi na teritoriji čitave Jugoslavije i u svim uslovima, što će tražiti stalno menjanje oblika oružane borbe, taktike, sredstava, zatim stvaranje slobodnih teritorija, organizovanje vojno-pozadinske službe itd. Težište akcija mora biti tamo gde je neprijatelj slab, gde nam se pružaju mogućnosti da mobilishemo mase, gde se stvarala povoljna operacijska osnova za naše snage i gde mogu efikasno da udare po neprijatelju. To su široka područja van gradskih naselja, komunikacija i neprijateljevih grupacija u garnizonima. No, ni borba u gradovima nikad, nije bila zanemarena.

»Naša linija bila je da u gradovima, doduše, vodimo borbu«, objašnjavao je Tito posle rata, »ali da to, ukoliko je moguće, bude diverzantska borba. A kad smo vidjeli kako se Nijemci drakonski razračunavaju s ljudima, mi smo mislili da to treba da ima drugo-

stepeni karakter, jer je do tada, do našeg odlaska, borba u Beogradu bila strahovito nejednaka. Omladinci su pravili čuda od herojstva, ali su najčešće i stradali. Nama je bilo žao da ljudi ginu. Mislili smo da je to dovoljno kao protest, kao demonstracija protiv okupatora, a da borbi treba prići mnogo efikasnijim metodama tako da budemo manje-više ravnopravni. Jer, ako on ima mitraljez a ja pušku, ipak to je izvjesna ravnopravnost. Zato smo mi glavno težište usmjeravali vani... S tim diverzijama po gradovima ne bismo mnogo daleko otišli». (14).

Tito je stalno objašnjavao političkim rukovodstvima i štabovima, a odlukama i postupcima dokazivao u praksi, da vojna doktrina našeg ustanka, rata i revolucije mora imati nov pristup strategiji i taktici, koji odgovara jugoslovenskim uslovima i ratištu.

Teška situacija na savezničkim frontovima i naročito složeni vojno-politički uslovi u zemlji, neka nerazumevanja, pa i otpori Titovoj politici i strategiji naročito van zemlje, ukazuju na izuzetno teške okolnosti s kojima se suočavao drug Tito ne samo u početku ustanka. Morali smo se boriti na »više frontova« i provesti naš brod između Scile i Haribde.

Prvo, Tito je morao da izgradi stratigijski koncept u borbi protiv okupatora. Već u jednom od svojih prvih radova *Zadatak narodnooslobodilačkih partizanskih odreda* (1941) piše: »Najveći neprijatelj slobode i nezavisnosti našeg naroda je njemački fašizam, pa onda svi ostali njegovi fašistički trabanti koji haraju po našoj zemlji« (Tito, 2, knj. I, str. 3). Naši narodi su brzo shvatili te Titove poruke s obzirom na slobodarske tradicije i već razvijenu anti-fašističku svest u masama, mržnju prema porobljivačima koji su vršili nečuven teror, pljačku i nasilje.

Drugo, Tito je morao da stvori jasnu platformu u borbi protiv domaćih izdajnika koji su postavljali lukave zamke našem narodnooslobodilačkom pokretu. Pri tome se morao izbeći građanski rat, koji je želeo okupator, a i perfidna izdajnička buržoazija u zemlji i inostranstvu preko različitih kvislinških formacija, i da za takav rat optuže Komunističku partiju i narodnooslobodilački pokret. Titova strategija takvu šansu nije pružila klasnom neprijatelju. »Ukratko, naš cilj je bio da sukob svedemo stvarno na sukob sa pravim neprijateljem — sa okupatorom i onima koji su najneposrednije vezani za okupatora. To smo manifestovali i prema jugoslovenskoj izbegličkoj vladi u Londonu«. (Kardelj, 6, str. 40).

I treće, iako smo u antifašističkoj koaliciji, zajedno sa saveznicima, ratovali protiv zajedničkog neprijatelja — što je bio zna-

čajan moralno-politički faktor za podsticanje borbe i sagledavanje perspektive u konačnu pobjedu — Titova strategija morala se boriti protiv raznih planova zapadnih saveznika, pa i Staljina, da naš pokret ostane *autentičan, samostalan, nezavisan* od bilo koga, jer je to bio jedini uslov da se ostvare politički ciljevi narodnooslobodilačke borbe i revolucije — samostalna i nezavisna nova Jugoslavija — socijalistička samoupravna zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti.

Titova politička strategija dala je prave odgovore na sva ta pitanja i dileme, a vojna strategija je pobjedama oružanih snaga na bojnopolju garantovala da će se postavljeni ciljevi realizovati. Oružana sila revolucije bila je snaga ne samo u borbi protiv okupatorovih i kvislinških formacija, već i garancija da će se očuvati tekovine radi kojih se digao narod na ustanak, krenuo u rat i revoluciju. To je također značajno iskustvo i doprinos Titove strategije revolucionarnom oslobodilačkom pokretu. Jer, ako nema sopstvenu oružanu silu na koju će se uvek moći osloniti, takav pokret ima male šanse da se održi, ostvari ciljeve i da posle oružane pobjede sačuva slobodu i nezavisnost.

Naredno strategijsko pitanje, na koje su Tito i Komunistička partija Jugoslavije morali naći odgovor, bilo je za kakav *oblik oružane borbe* se opredeliti, odnosno kako voditi rat. To je bilo utoliko teže, što ratna praksa u istoriji nije nudila uzor, a teorija ratne vještine poznavala je dva klasična oblika ratovanja — frontalna i gerilska (partizanska) dejstva. Titova strategija nije prihvatila ni jedan od tih oblika u njihovom klasičnom smislu, jer su konkretne okolnosti jugoslovenskog ratišta zahtevale nova, originalna rešenja.

Očito da se na frontalna dejstva nije moglo računati, pogotovo u početku rata, ne samo zbog toga što u to vreme nismo imali organizovane, naoružane i spremne vojne snage za frontalna dejstva, već i zbog toga što je neprijatelj upravo priželjkivao da se ustaničke mase postroje u front, pred njegove dobro naoružane, jake i uvežbane trupe. Međutim, ono što je Tita stalno zaokupljalo, jeste činjenica da su frontalna dejstva od prvih dana ustanka, a i kasnije, bila iskušenje za naše ustaničke snage, njihove štabove i komandante, naročito tamo gde se ustanak masovno razvijao i postizao značajne vojne uspehe. Zbog toga su se frontalna dejstva nametala kao ozbiljan teorijski i praktični problem, o čemu je Tito stalno vodio računa i upozoravao politička rukovodstva i štabove da ona stvaraju nepremostive teškoće i nanose velike gubitke našim

jedinicama i narodnooslobodilačkom pokretu u celini. Gotovo da nema kraja u Jugoslaviji čijem političkom i vojnom rukovodstvu Tito nije poslao pismo ili upozorenje da se izbegavaju direktni sudari i frontalna dejstva s okupatorom.

U pismu Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak (10. novembra 1941. godine), na primer, Tito piše: »Nedajte da vas neprijatelj uništava na tvrdim frontovima, koje vam on nameće, nego držite se partizanskog načina ratovanja. Male akcije u partizanskom ratu vode krupnim, jer one postepeno mobiliziraju sve veće mase. Male akcije uče ljude ratovanju...«. Fruškogorskom partizanskom odredu (9. januara 1942) piše: »Pri izvršavanju svojih zadataka treba izbegavati po svaku cijenu frontalne borbe«; Romanijskom odredu (4. februara 1942): »Od sada vi ne smijete održavati frontove, na kojima ste stalno insistirali... Shvatite partizansku taktiku. Nije nam cilj na kraju krajeva zauzimanje varoši. Cilj nam je da neprijatelju nanese što više gubitaka«; Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu (februara 1942): »Pri izvođenju svih akcija izbegavati krute frontove. Nikad ne dozvoliti da vam neprijatelj naturi frontalnu borbu«; Operativnom štabu za Bosansku krajinu: »Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime karakter frontalni«; a nešto kasnije, u pismu delegatu Vrhovnog štaba: »Ne daj starješinama da primaju frontalne borbe. Upamti: onaj starješina koji kod ovoliko širokih frontova, a primjenom lakih manevarskih jedinica ne pribjegava probijanju u pozadinu i ne napada iz pozadine — nije sposoban starješina«.

Ni pokret otpora, ni gerila u gradovima nisu bili prihvatljivi oblici borbe za jugoslovenske prilike. To bi, takođe, bio u suštini, frontalni sukob, neravnopravna borba s okupatorom u garnizonima gde je on najjači, a naše snage slabo naoružane i bez dovoljno iskustva. Ni partizanski rat klasičnog tipa u selima, koji bi ostao na malim, izolovanim grupama, očekujući rešenje i ishod rata sa druge strane, takođe nije bio pravo rešenje. Ono nije nudilo samostalnost ni autentičnost našeg pokreta, nije otvaralo političku perspektivu masama koje su se opredelile za odlučnu borbu i rat, i tražile garanciju da će naponi uroditi plodom. Konačno, istorijska iskustva govorila su da se partizanskim ratom klasičnog tipa ne mogu postići radikalni ciljevi, i da su partizanske snage imale uvek pomoćnu ulogu, da su se oslanjale na svoje regularne armije. To je bilo uslovljeno društvenom ograničenošću ovih snaga, pre svega seljačkih masa, koje su vodile gerilski rat. One objektivno nisu bile u stanju da takav rat dovedu do pobjede. Tek kad je

oktobarskom revolucijom otvoren proces socijalističkih revolucija i oslobodilačkih pokreta, radne mase, ostvarujući svoje klasne i nacionalne interese, postaju realna i organizovana snaga koja može kroz partizanski rat i njegovu evoluciju da dovede do pobjede.

Titova strategija opredelila se za *opštenarodni ustanak u formi partizanskog načina ratovanja* novog tipa, s jasnim opredeljenjem prerastanja ustanka u narodnooslobodilački rat i revoluciju. Za takav Titov stav trebalo se izboriti i u sopstvenim redovima. U već pomenutom pismu Pokrajinskom komitetu za Crnu Goru, Boku i Sandžak Tito piše: »Vi ne vidite da između partizanskog rata i narodnog ustanka nema nikakve suprotnosti nego nasuprot, da je partizanski rat u našim prilikama samo forma narodnog ustanka. Mi ne možemo danas voditi narodni ustanak drugačije nego u formama partizanskog rata«. (Tito, 3, knj. I, str. 50).

Titov doprinos teoriji ratne veštine je prevazilaženje klasičnog shvatanja partizanskog oblika i načina dejstva koji se njegovim teorijskim i praktičnim stvaralaštvom oslobodio partizanskog oblika ratovanja iz prošlog veka, šema i dogmatskog prenošenja tih iskustava u radnički i revolucionarni pokret.

Prilikom opredeljivanja za partizanski način ratovanja kao dominantan oblik oružane borbe u početku ustanka, Tito je polazio, pre svega, od objektivnih vojno-političkih uslova na jugoslovenskom ratištu. Neprijatelj je raspolagao jakim i dobro naoružanim formacijama, a ustanici su bili slabo naoružani, a paralelno sa borbom morali su stvarati i naoružavati nove jedinice. Samo partizanski način ratovanja pružao je realne šanse da se manjim i slabije naoružanim snagama nanose udari neprijatelju, da se razvijaju novi, viši oblici vojne organizacije i nova taktika ratovanja, koja je mogla da se suprotstavi dobro organizovanim i moderno naoružanim fašističkim snagama. Partizanski oblik oružane borbe bio je najpodesniji način i jedino mogućan put da se ustanak razvije u opštenarodni oslobodilački rat, da se promeni odnos snaga, da se na jugoslovenskom tlu stvori neočekivano nemirno ratište za sile Osovine, kad je gotovo cela Evropa bila pokorena; ratište koje će apsorbovati jake fašističke snage. Naše snage su samo krajem 1941. godine vezale masu od oko 500 hiljada okupatorsko-kvislinških vojnika.

Nemačka ratna mašina, navikla do tada samo na uspehe, doživela je na jugoslovenskom ratištu prvi moralni poraz i veći strategijski udarac, što je poljuljalo stabilnost pozadine fašističkih trupa i pokazalo njihovu ranjivost. Naše snage pretvorile su celu

zemlju u zonu nestabilnosti, opasnosti i poraza za okupatore za sve vreme rata. Uspeši naših jedinica značili su ohrabrenje za narode porobljene Evrope, a bili su neposredna podrška i podsticaj narodnooslobodilačkim pokretima u susednim zemljama.

Zbog organizacione gipkosti i karaktera dejstava, partizanski rat bio je dovoljno širok vojni okvir u kojem su mogle da dođu do izražaja ustaničke snage i aktivnosti, kako u krajevima gde je ustanak dobio širok razmah, tako i u onim krajevima gde se pokret slabije razvijao, ili je preživljavao ozbiljnije krize i oseku. Jednom reči, partizanski rat bio je ona poluga kojom je u početnoj fazi ustanka bilo moguće rešiti osnovne političke i vojne probleme borbe protiv okupatora i otvoriti perspektivu za dalje, više oblike borbe i više forme organizovanja oružanih snaga. Po prvi put u istoriji ratovanja partizanski oblik oružane borbe u procesu evolucije, prerasta u *kombinovani oblik oružane borbe*, koji se u Jugoslaviji ispoljava u takvom obliku.

Unoseći dijalektički metod u partizansko ratovanje, u vojnu veštinu, posmatrajući sve u kretanju, u procesu evolucije, Tito je isticao: »Taktika ratovanja naše narodne vojske apsolutno mora biti kombinirana sa našom dosadašnjom partizanskom taktikom«. (*Tito*, knj. II, str. 353).

Zbog toga je kombinovani oblik oružane borbe postajao dominantniji u srazmeri jačanja i boljeg naoružanja naših snaga, stvaranjem vidova i rodova. Taj oblik oružane borbe odmah je pokazao sve prednosti nad okupatorovim strategijskim planovima i postupcima a naročito u završnim etapama rata i operacijama kada smo angažovali krupne formacije u zahvatu fronta kojima su sadejstvovala naše vrlo jake snage u pozadini, što je omogućilo slamanje otpora jakih snaga neprijatelja, povezivanje savezničkih frontova od Mađarske do Italije i, konačno, oslobođenje zemlje oslanjanjem prvenstveno na sopstvene snage.

Paralelno s kvantitativnim narastanjem ljudstva koje se permanentno uključivalo u borbu širom Jugoslavije, rastao je kvalitet oružanih snaga, nicali novi oblici i načini oružane borbe. Tito je insistirao da taj proces bude postupan, da se razvija u kontinuitetu, pri čemu je stalno ukazivao na greške i promašaje i zahtevao da se na njima uči. Takav metod rata Tito je mogao da primeni zbog toga što je vizionarski sagledao trend razvoja političkih i vojnih procesa. Već 1941. godine, prilikom razrade strategijskih osnova i zadataka partizanskih odreda, piše: »... U slučaju povoljnih strategijskih i drugih okolnosti, radi izvođenja krupnih operacija, stva-

raće se, prema potrebi, od više partizanskih odreda krupne vojne jedinice» (*Tito*, 3 knj. I, str. 3).

Usvojeni oblik rata, partizanski, a kasnije kombinovani oblik oružane borbe tražili su i originalan način stvaranja i razvoja *oružanih snaga* ustanka, narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Po nastanku, načinu organizovanja, formacijskoj strukturi i taktici, oružane snage revolucije su originalno rešenje, bez presedana u istoriji ratovanja, u čemu je Titova strategijska misao dostigla najviši domet i potvrdila se ne samo na jugoslovenskom ratištu, već svuda gde se organizovan narod borio za slobodu i pobeđivao nadmoćnijeg neprijatelja.

Naime, počelo se s malim udarnim i diverzantskim grupama, partizanskim desetinama, četama i partizanskim logorima, a kasnije bataljonima i odredima sposobnim za partizanski način ratovanja. Pri tome organizacioni oblici i nazivi prvih ustaničkih jedinica nisu bili bitni. Nosili su lokalno i tradicionalno obeležje kraja u kojem su nastajali. Osnovno je bilo podići mase na opšti oružani ustanak, polazeći od konkretnih uslova svakog kraja u Jugoslaviji. Tito je upozoravao da se »pri stvaranju partizanskih odreda ne smije biti tjesnograd«, već da »treba dati mogućnost svake inicijative za stvaranje partizanskih odreda« (*Tito*, knj. 4, str. 22). Iskustva iz tih prvih ustaničkih dana, pouke iz teških borbi partizanskih grupa, četa i odreda, bili su temelji na kojima se gradila vojna veština Narodnooslobodilačke vojske.

Na osnovu prvih ratnih iskustava već brojnih partizanskih odreda širom Jugoslavije, ali i ispoljenih slabosti, naročito u ustaničkoj Srbiji 1941, krenulo se posle prve neprijateljeve ofanzive u stvaranje brigada — jedinica višeg organizacijsko-formacijskog oblika. To se pokazalo kao neminovna nužnost, jer su se samo pokretljive, vojnički dobro organizovane formacije mogle uspešno boriti sa moderno naoružanim neprijateljem. Zaostajanje u organizacionim oblicima vojnih formacija ne samo da bi dovelo do stagnacije već i do ozbiljnih kriza. Naime, došlo bi do raskoraka između plime u ustanku, nabujalih snaga i neadekvatnih organizacionih oblika vojnih formacija koji su se neminovno morali menjati. Kvantitet je tražio nov kvalitet.

Stvaranjem brigada Tito je opredelio *trajnu orijentaciju* i fizionomiju u izgrađivanju naših oružanih snaga. U vojnom pogledu, one su ispoljile mnoge prednosti nad odredima; bile su sposobne za manevar na širokom prostoru, za prenošenje težišta dejstava, za udare po krupnim snagama neprijatelja, spremne da stvaraju i čuvaju slobodnu teritoriju i, konačno, da održe strategijsku inicija-

tivu. Po organizaciji, disciplini, unutrašnjim odnosima, vezi s narodom, širenju bratstva i jedinstva i po društveno-političkoj ulozi i moralu, to su bile vojne formacije novog tipa. Brigade su se zatim, prema potrebi, grupisale u krupnije formacije, operativne grupe, a kasnije divizije, korpuse i armije, sposobne i za velike operacije, kombinovana i frontalna dejstva.

Paralelno sa vojnim jedinicama stvarani su i vojnoteritorijalni organi (komande područja, komande mesta, straže itd.) za mobilizacijske, pozadinske i druge zadatke koje je zahtevala vojna organizacija slobodne teritorije, podrška organima nove narodne vlasti u kontroli i obezbeđenju teritorije (borba protiv ubačenih neprijateljevih grupa, špijuna, diverzanata, petokolonaša, saradnika okupatora, dezertera itd.). Tu su koreni uloge naših oružanih snaga, posebno teritorijalne odbrane u sistemu društvene samozaštite.

Međutim, Titova strategija nikad nije zanemarila ulogu partizanskih odreda, jer formacijska kombinacija odreda kao teritorijalne komponente i pokretnih brigada i divizija kao operativne komponente jedinstvenih oružanih snaga, bila je originalno rešenje koje je omogućilo da se izbegne svaka jednostranost, šematizam i uskogrudost u širenju narodnooslobodilačkog pokreta i pretvaranju širokih prostora naše zemlje u jedinstveno ratište. Takve formacije omogućile su izvođenje kombinovanog oblika oružane borbe. Ta saznanja i iskustva postala su naše teorijsko i praktično opredeljenje koje je ugrađeno u našu savremenu doktrinu i strategiju oružane borbe.

Kombinovani oblik oružane borbe i postojanje operativne i teritorijalne komponente oružanih snaga opredelili su autentičnu Titovu strategiju i taktiku, uticali na izbor originalnih operativno-taktičkih postupaka i rešenja, čime je obogaćena teorija ratne veštine. Strategija i taktika Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije bila je, kako Tito kaže, kombinacija partizanskog načina ratovanja s frontalnim borbama, ali sa mnogo novog i originalnog, što je omogućilo pobedu nad tako opremljenom armijom, kao što je bila nemačka fašistička vojska. Nemačka fašistička doktrina munjevitog rata pretvorila se u Jugoslaviji u svoju suprotnost; naime, na našem ratištu vođen je dugotrajan iscrpljujući rat, rat bez ustaljenog fronta i sigurne pozadine, koji karakterišu klasičan način ratovanja.

Poznati stav da pobediti može samo onaj ko je superiorniji i jači od protivnika, Tito je realizovao u novom shvatanju *procene situacije* i utvrđivanju *odnosa snaga*. Procena situacije nije se sme-

la svesti samo na odnos snaga izražen u vojnim formacijama, jer je izražavala samo deo snaga u sukobu. Takva procena nije bila potpuna ni tačna.

Odnos snaga Tito nije shvatao mehanički kao kvantitativni pokazatelj, ni kao matematički zbir i upoređivanje broja ljudi i sredstava u sukobu, već kao funkcionalni odnos podređen oblicima borbenih dejstava, taktici i uslovima u kojima se izvodi borba, boj ili bitka, pri čemu je dolazila do izražaja stvaralačka sinteza svih faktora oružane borbe; pri tome je uvek podvlačio one prednosti, koje su pružali kvalitet našeg ljudstva, prostor našeg ratišta, vremenski i drugi uslovi. »Neprijatelj je imao tehniku i rutinu — mi smo imali vještinu revolucionarnog ratovanja, a tehniku smo osvajali od neprijatelja. Smjelost, istrajnost, samodisciplina i druge ratničke vrline resile su borce naših partizanskih odreda i prenosile se zajedno s njima u novu revolucionarnu narodnu armiju.« (*Tito*, 3, knj. VI str. 299).

U Titovoj strategiji *čovjek* je uvek bio odlučujući faktor u odnosu snaga; njemu je uvek posvećivao izuzetnu pažnju i stalno upozoravao komandante i štabove na brigu o ljudima, na učvršćenje moralno-političkog stanja, borbenog raspoloženja u jedinicama. »Mi smo u našem oslobodilačkom ratu, nemajući tehničkih sredstava, prilagodili strategiju i taktiku tim nedostacima i dali prvenstvenu ulogu moralnom faktoru«. (*Tito*, 3, knj. X, str. 282). Moral je bio izraz našeg revolucionarnog bića, jedinstva vojske i naroda motivisanog nacionalnim i socijalnim preobražajem društva.

Tito je uvek davao prednost onim *operativno-taktičkim postupcima* koji su razvlačili neprijateljeve snage, slabili njegove manevarske i udarne sposobnosti, dovodili do toga da se okupator osećao podjednako slab i nemoćan da se izrazi, iako je zajedno sa kvislinzima imao veći broj vojnika u vojnim jedinicama a naročito prednost u borbenoj i drugoj tehnici. Naše snage izbegavale su frontalni, odbrambeni i statični način dejstva; uvek su tražile slabe strane u rasporedu neprijateljevih formacija za iznenadni udar i prodor u njihovu pozadinu.

Neprijateljevoj pokretljivosti u tehnici, Titova strategija suprotstavlja operativno-taktičku pokretljivost naših snaga izborom zemljišta i složenih meteoroloških uslova koji odgovaraju nama, a otežavaju pokret i dejstvo neprijatelju. Pri tome geografski uslovi — brdsko-planinsko zemljište — nisu bili odlučujući u uspesima naših snaga, što se često tendenciozno želi prikazati, naročito u inostranstvu, već sposobnost oružanih snaga i naroda, strategije i taktike

ratovanja. Bilo je situacija (na primer, peta neprijateljeva ofanziva) kada je teško planinsko zemljište bilo više naklonjeno neprijatelju, jer se lakše snabdevao, bolje iskorišćavao vatrenu mogućnost svojih snaga, naročito artiljerije i avijacije itd. Konačno, uspešna borba u Sremu i Slavoniji od 1941. godine, najrečitije demantuje takve nenaučne teorije i tendenciozno i lažno prikazivanje uzroka uspeha naše borbe.

Zbog ofanzivnog duha, originalnih dejstava, smelih taktičkih postupaka i ostvarene inicijative naših snaga, neprijatelj nije uspeo da izvede operacije strategijskog značaja kojima bi uništio ili ozbiljno ugrozio ustanak i narodnooslobodilački pokret. To je bilo nemoguće, jer mu je Titova strategija gotovo od samog početka rata nametnula operativno-taktičke postupke (prodori u pozadinu, uništavanje komunikacija, baza, prepadi na kolone itd.) koji su ga nagnali da se na strategijskom nivou brani, iako je povremeno izvodio takozvane ofanzive, što je, u stvari, bio samo privid. Te »ofanzive« su, u suštini, bile protivnapadi, odnosno protivudari; to su, doduše, bile velike operacije, ali parcijalnog značaja. Iako su imale šire ciljeve one su se svodile na to da zaustave širenje oslobodilačkog pokreta i nastupanje naših snaga, da spreče oslobođenje novih teritorija, ugrožavanje okupatorovih vitalnih objekata, komunikacija i drugih strategijskih punktova. Nemačke operacije u Srbiji 1941. godine, na primer, bile su posledica razvoja i pobeda ustaničkih snaga i velike slobodne teritorije.

U takvim uslovima neprijatelj je mogao da postavlja samo ograničene zadatke, kojima je želeo da postigne krupnije strategijske ciljeve, zavaravajući se, pri tome, da će uništenjem, na primer, operativne grupe, rukovodstva narodnooslobodilačkog pokreta, Vrhovnog štaba ili lično druga Tita, postići odlučujuće strategijske rezultate. To jasno pokazuje neuspešni napor okupatora da uz podršku kvislinga, na primer, u četvrtoj i petoj ofanzivi, ili desantom na Drvar, ostvare takve ciljeve. Neprijateljeva vojna strategija nije očito bila dorasla takvom zadatku u uslovima široko razvijenog ustanka i oružane borbe, kada je cela teritorija Jugoslavije pokrivena našim snagama podržanim od naroda, i kada su one ispoljavale sve veću pokretljivost, manevarsku sposobnost i udarnu moć.

Naše oružane snage nalazile su se u strategijskoj ofanzivi i onda kada su prividno bile u odbrani i povlačenju, jer su izvodile operacije na sopstvenom zemljištu, pa je gubitak jedne teritorije značio stvaranje novih oslobođenih krajeva, priliv novih boraca, nov impuls za borbu i otpor. To praktički znači da su takozvane

neprijateljeve ofanzive bile samo reakcija na našu inicijativu i ofanzivna dejstva, reakcija okupatora koji se u Jugoslaviji našao u strategijskoj defanzivi, u okruženju.

Titova strategija birala je one *operativno-strategijske pravce i težišta* borbenih dejstava, koji su značili podsticaj borbe i širenje ustanka. Politički ciljevi narodnooslobodilačke borbe i revolucije, razvoj ustanka i povoljni uslovi za oružanu borbu, a ne geografski faktor, opredeljivali su težišta i operativno-strategijske pravce. Samo tako se mogu objasniti Titove odluke o dolasku političkog i vojnog rukovodstva u Beograd neposredno pred donošenje odluke o ustanku, jer je njegov stav bio da se mora naglasiti opštejugoslovenski karakter ustanka i borbe, da se rukovodstvo mora uvek nalaziti u središtu događaja, »tamo gdje se rješavaju sudbonosna pitanja ustanka i revolucije«; zatim Titov odlazak na slobodnu teritoriju u zapadnu Srbiju 1941. godine; manevar udarne grupe brigada u zapadnu Bosnu 1942. godine; prodor operativne grupe u Srbiju 1944. godine; ukazivanje na značaj i dejstva Ratne mornarice; dejstva na pomorskom vojištu i prodor Četvrte armije u pravcu Trsta, beogradska operacija, dejstva na Sremskom frontu, završne operacije.

Titova strategija unela je nov kvalitet i u shvatanje pojma i sadržaja *manevra*. Dok je klasična škola manevar tumačila kao organizovan i usklađen pokret snaga i sredstava radi dovođenja jedinica u povoljan položaj, a radi izvođenja dejstava — manevar se, dakle, svodio na pokret radi udara — Titova strategija je manevarskim postupcima okupatora suprotstavila manevar naših snaga, koji se nije sastojao samo u pokretu radi udara, već je sadržao i početni raspored i aktivnost snaga na širokom prostoru u okviru manevarske osnove i van nje.

Naše jedinice, koje su se nalazile van manevarske prostorije, bile su aktivna rezerva i značajna podrška onim našim snagama koje su vodile borbu sa neprijateljevim snagama koje izvode manevar. Na taj način neprijateljeve glavne snage gotovo uvek su se sukobljavale sa našim pomoćnim snagama, a naše glavne snage birale su najpogodnije objekte i uslove za napad. »Ofanzivni duh za vrijeme neprijateljske ofanzive ispoljava se u snažnoj, smjeloj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu, u uništavanju ne samo komunikacija nego i neprijateljskih centara snabdjevanja, njegovih baza, koje su za vrijeme neprijateljske ofanzive vojnički oslabljene ili su potpuno ispražnjene. Ne treba da se bojimo opkoljavanja...« (Tito, 3 ,knj. II, str. 105).

Takav način dejstava parališe neprijatelja već u začetku njegove operacije; prisiljava ga da odvaja snage za zaštitu garnizona, objekata i komunikacija, lišava ga mogućnosti iznenađenja i inicijative, na što napadač mora da računa kad se odluči na ofanzivu i manevar. Jednom reči, neprijatelj se u takvoj situaciji ne uspeva koristiti svim svojim snagama kojima je planirao manevar, a to odmah dovodi u pitanje ostvarenje cilja operacije.

Titov manevar je, dakle, dobio još jednu dimenziju, izraženu u teritorijalnosti i aktivnosti naših oružanih snaga i naroda i van manevarske prostorije, što parališe manevarske mogućnosti i sposobnost protivnika u kvantitetu i kvalitetu. Pri tome nije odlučujuće kolike su te naše snage koje otežavaju, odnosno osporavaju manevar, već je bitno da neprijatelj na njih mora da računa, da mora odvajati jače rezerve, da ne sme napustiti garnizone i polazaje na teritoriji bez rizika, jer će ona odmah biti oslobođena i od relativno malih partizanskih snaga.

Titova strategija unela je nove momente i elemente i u sistem komandovanja oružanim snagama u ratu, pri čemu je složeni mehanizam *rukovođenja* narodnooslobodilačkim ratom i *komandovanje* oružanim snagama bio opredeljen karakterom borbe i revolucije, njenim ciljevima, izraženim, pored ostalog, i punom ravnopravnošću svih naših naroda i narodnosti. Stvaranje Vrhovnog štaba i glavnih štabova i u sferi rukovođenja i komandovanja, potvrđivalo je pravilnost nacionalne politike i federativni karakter naše višenacionalne zajednice.

Za ilustraciju originalnosti i efikasnosti komandovanja, dovoljno je pomenuti činjenicu da je Vrhovni štab NOV i POJ, iako po broju ljudi najmanja vrhovna komanda koju poznaje moderna istorija ratovanja, sa relativno vrlo skromnim sredstvima veze, ostvario izuzetno idejno-političko jedinstvo, koordinaciju, sadejstvo i uticaj na sve komande i štabove za sve vreme narodnooslobodilačkog rata i revolucije, što je bila bitna pretpostavka pobeđe.

Titove ideje o rukovođenju i komandovanju su stalan podsticaj za razvijanje inicijative svih odbrambenih subjekata društva, komandi i starešina, za podizanje odgovornosti i discipline, ali i brana tehnokratskim shvatanjima o prednosti tehničkih sistema nad čovekom.

Sva ta originalna rešenja i principi Titove vojne strategije i taktike iz narodnooslobodilačkog rata našla su svoje mesto u našoj savremenoj doktrini opštenarodnog odbrambenog rata i strategiji oružane borbe. »Ta naša strategija i taktika bile su zasnovane na

karakteru našeg rata i odlučujućoj ulozi čovjeka, koje su se u praksi pokazale superiornijim od neprijateljskih. Samo tako smo postigli uspjeh na bojnopolju. Ova iskustva iz borbenih dejstava moramo i dalje izučavati, ugrađivati ih u našu vojnu doktrinu u obuku, jasno, polazeći od savremenih uslova i fizionomije eventualnog rata, realnih mogućnosti potencijalnog agresora, savremenog naoružanja itd.» (Tito, 2. str. 11, 12).

III.

Posleratna Titova vojna misao i praktična aktivnost u stvaranju i oblikovanju odbrambenog sistema Jugoslavije prelazi okvire i pretenzije ovakvog priloga. Zato je autor, radi sagledavanja celokupnog Titovog vojnog dela, ukazao samo na neke bitne determinante savremene koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane.

Titovo poratno stvaralaštvo u organizovanju odbrane naše zajednice, odvijalo se u izuzetno složenim spoljno-političkim okolnostima, nastalim neposredno posle rata, zbog nepoverenja i zaoštravanja odnosa između ratnih saveznika, hladnog rata, blokovske podela sveta, permanentnog pritiska imperijalističkih snaga, ali i u uslovima uporne i uspešne borbe progresivnih snaga za socijalizam i mir u svetu, za ravnopravne odnose među državama i narodima. Što se, pak, tiče unutrašnjih okolnosti, njih su karakterisali nastavak revolucionarne borbe, složeni ekonomski, društveni i politički procesi kroz koje je prolazilo naše društvo u izgradnji nove društvene zajednice. Pri tome Jugoslavija je zbog karaktera društveno-političkog sistema, nesvrstane spoljne politike i izuzetno važnog geostrategijskog položaja, bila neprekidno izložena pritiscima sa raznih strana — imperijalističkih, hegemonističkih, iredentističkih i drugih reakcionarnih snaga, koje su nastojale da ugroze našu samostalnost i otežaju društveni razvitak.

U takvim uslovima Tito je teorijski osvetljavao i praktički rešavao sva bitna pitanja naše odbrambene politike. Za njega nije bilo teorijskih dilema kojim pravcem treba da se razvija naš sistem opštenarodne odbrane, oružane snage i njihova doktrina. Uvažavajući međunarodne okolnosti, uvek je polazio od konkretnog stanja, odnosa snaga i tendencija u međunarodnim odnosima, razvoja našeg društveno-političkog sistema koji je prošao kroz više etapa revolucionarnog preobražaja.

Titovo vojno delo uvek je imalo logičku i konzistentnu revolucionarnu viziju i opredeljenje. Naime, koncepcija opštenarodne

odbrane kontinuirano se razvijala kroz sav period naše socijalističke izgradnje, upravo onako kako se razvijalo i naše društvo. A to nije bilo samo uzlazno kretanje u pravoj liniji, »već buran proces izgradnje novog socijalističkog društvenog sistema«. Taj put nije bio bez dilema, nerazumevanja, otpora, pa i zastoja, jer je bio izraz klasne i ideološke borbe progresivnih snaga za nove društvene odnose, za vodeću ulogu radničke klase, neposredno angažovanje naroda i narodnosti u osposobljavanju društva za odbranu zemlje i zaštitu revolucionarnih tekovina.

Period revolucionarnog etatizma, u kojem se iz poznatih društveno-ekonomskih razloga naglašavala uloga države i njenih organa u celokupnom društveno-političkom razvitku, uticao je na način organizovanja oružanih snaga i sistema odbrane u celini. Drug Tito je u tom periodu naročito insistirao na kontinuitetu, ističući da se naš sistem odbrane i naše oružane snage moraju razvijati na iskustvima narodnooslobodilačkog rata i revolucije, jer je to nepresušni izvor progresivnih ideja i dela kojima se moramo stalno vraćati.

Upozoravao je na pokušaje omalovažavanja naše autentične ratne doktrine, partizanske komponente posebno, na štetne uticaje i nekritičko i šematsko preuzimanje iskustava nekih stranih armija, pa i na ostatke prevaziđene teorije ratne veštine bivše jugoslovenske vojske. Iako takve tendencije nikad nisu znatnije uticale na razvoj naših oružanih snaga, Tito je ipak na njih ukazivao, tražeći od starešina da kritički prilaze stranim iskustvima, zahtevao da se ona pažljivo izučavaju kako bismo bili upoznati s novinama u borbenoj tehnici, razvoju oružanih snaga i vojnostrategijskim koncepcijama i doktrinama koje znatno utiču na savremenu vojnu teoriju i praksu.

Razvoj samoupravnih društvenih odnosa i narasli ekonomski potencijal zemlje značili su nov impuls i za odbranu. Sistem opštenarodne odbrane postaje integralni deo samoupravljanja, a odbrana pravo i dužnost radnih ljudi i građana, svih subjekata u društvu, pre svega, osnovnih organizacija udruženog rada, mesnih zajednica, opština i ostalih društveno-političkih zajednica. Značajnu ulogu preuzimaju i društveno-političke i društvene organizacije u razvijanju ideološke svesti i motivisanosti za odbranu.

Savez komunista Jugoslavije uspeo je da na odbrambenim i zadacima društvene samozaštite aktivira radničku klasu i građane, da mobilise sve druge društvene subjekte, naročito u bazi. Na taj način *podruštvljavanje* je dobilo jasnu teorijsku i idejno-političku ori-

jentaciju, ono je postalo trajan revolucionarni proces i interes radničke klase, naroda i narodnosti Jugoslavije. Donošenjem novog ustava, Zakona o udruženom radu, idejnim i političkim radom na temelju odluka Desetog kongresa Saveza komunista Jugoslavije, proces podružtvljavanja dobio je nov zamah i kvalitet. Podružtvljavajnje, kao nerazdvojni elemenat samoupravnih društvenih odnosa, doprinosi jačanju jedinstva opštenarodne odbrane, jer bez »jedinstvene doktrine i strategije jedinstvenih oružanih snaga, bez jedinstvenog cjelokupnog sistema odbrane, nema uspješne odbrane« (Tito, 2, str. 8). U procesu podružtvljavanja odbrambenih poslova predstoje nam još krupni i složeni zadaci.

Otklanjaju se dileme, nerazumevanja, pa i otpori koji nastaju kod onih koji ne prihvataju ideju o naoružanom narodu, kod onih koji daju prednost etatističkim ili liberalističkim društvenim odnosima ispred demokratskih oblika i puteva samoupravnog socijalističkog društva. Naime, Tito je uvek neposredno i energično intervenisao kad god su se pojavljivale teorijske dileme i praktički problemi u razvoju sistema opštenarodne odbrane ili u napretku oružanih snaga, bilo kad se radilo o zaostajanju odbrambenog sistema iza razvoja samoupravljanja, o neshvatanju suštine samoupravnih odnosa u društvu i njihovog formalističkog prenošenja u vojnu organizaciju, što se moglo negativno odraziti na disciplinu, odgovornost, odnose među ljudima i na borbenu gotovost oružanih snaga.

»Moramo biti budni i čuvati se raznih pokušaja stvaranja vještačkih dilema i nerazumijevanja u bitnim pitanjima odbrane zemlje, kao što su uloga, karakter, organizacija i perspektiva razvoja naših oružanih snaga, jer njihova specifičnost i zadaci ne dozvoljavaju da egzistiraju takve pojave. Njih treba što prije otklanjati da ne bi utjecale na borbenu gotovost, odnose među ljudima, na moralno-političko stanje. Nikom ne smijemo dozvoliti da pod bilo kojim izgovorom slabi snagu odbrane i bezbjednost zemlje«. (Tito, 2, str. 13).

U sistemu optštenarodne odbrane izuzetnu pažnju i brigu Tito posvećuje razvoju oružanih snaga, njihovom organizovanju, modernizaciji, obuci, posebno moralno-političkom stanju i brizi za ljude. Neposredno donosi odluke o svim suštinskim pitanjima odbrambene organizacije društva, o ravnomernom razvoju KoV, RM, RV i PVO, i odnosu Jugoslovenske narodne armije i teritorijalne odbrane, njihovom naoružanju, doktrini, razvoju vojnog školstva itd.

Socijalističko samoupravno biće našeg društva opredeljuje karakter oružanih snaga, a geostrategijski položaj zemlje karakteristike moguće agresije i fizionomija eventualnog rata njihovu vojno-organizacijsku strukturu i stručnost. Jugoslovenska narodna armija i teritorijalna odbrana su jedinstvene oružane snage Jugoslavije, kao što je — uostalom, jedinstven i sistem opštenarodne odbrane u celini, jer to »zahtevaju karakter našeg društveno-političkog uređenja, karakter i fizionomija eventualnog rata« (*Tito*, 5, str. 380).

Jugoslovenska narodna armija je čelni odred naoružanog naroda, operativni i udarni deo naših oružanih snaga. Organizacijski, formacijski, tehnički i borbeno je obučena i spremna u izvršavanju zadataka za svaku vrstu agresije i u svim borbenim uslovima i situacijama. Teritorijalna odbrana je najmasovniji deo oružanih snaga različitih formacijskih sastava, osposobljena za dejstvo u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini kao i za frontalna dejstva, samostalno i u sadejstvu s Jugoslovenskom narodnom armijom. Teritorijalna odbrana je oblik najmasovnijeg pripremanja širokih masa za oružanu borbu i druge oblike otpora, i elemenat je sistema društvene samozaštite u društvenoj bazi.

Jugoslovenska narodna armija i teritorijalna odbrana su, dakle, dva oblika organizovanja oružanih snaga na jedinstvenim klasnim i političkim interesima, sa istim ciljevima. »Obje komponente naših oružanih snaga imaju istu političku suštinu« (*Tito*, 2, str. 10). Zbog toga naše oružane snage nisu samo faktor odbrane i društvene samozaštite već i kreativna snaga i konstitutivni elemenat društveno-političkog sistema i razvitka društva.

Tito često ističe da je oslonac na sopstvene snage i materijalne resurse osnovni princip u izgradnji oružanih snaga i sistema opštenarodne odbrane u celini, što se ostvaruje svestranom modernizacijom.

Svojim teorijskim radovima podstiče vojno-naučnu delatnost, publicistiku i pisanu reč uopšte. »Veliki značaj imaju i Titovi stalni podsticaji i briga za unapređenje naše naučne misli, koji rezultiraju iz njegovog shvatanja funkcije savremene nauke, kao proizvodne i odbrambene snage, instrumenta oslobađanja radničke klase i ostvarenja njene svjetsko-historijske uloge i nezamjenjivog činioca humanizacije uvjeta ljudske egzistencije i budućnosti čovječanstva« (*Oreb*, 9, str. 5).

Kao proslavljeni ratnik i vojskovođa, Tito je među prvim državicima posle rata postao istinski borac za mir i postavio samosvojne teorijske osnove miroljubivoj koegzistenciji. Veoma ubedljivo je ukazao na opasnost i na probleme koji za međunarodnu

zajednicu proizlaze iz blokovske podele sveta, neravnopravnih odnosa među narodima i trke u naoružanju. Po njemu, aktivna koegzistencija priznaje postojeće protivurečnosti u svetu, ali se ne zaustavlja na njima, već zahteva aktivnost svih progresivnih snaga da bi se međunarodni problemi, pa i oni najsloženiji i najteži, rešavali mirnim putem i pregovaranjem. Ratovima se u savremenom svetu ne mogu postići politički ciljevi, čak ni tamo gde se postigla vojnička pobjeda. To je pokazala praksa gotovo u svim ratnim sukobima posle drugog svetskog rata. I uz razlike u društveno-političkim sistemima, različite ideologije, verske i druge predrasude, što je logična posledica istorijskog nasleđa i različitih puteva razvoja, postoje realni uslovi za saradnju država i naroda na osnovama pune ravnopravnosti i uvažavanja različitih interesa.

Tito je već 1954. godine u indijskom Parlamentu izneo osnove svoje filozofije koegzistencije koja, u svojoj suštini, sadrži i elemente odbrane. Na pitanje: zašto smo za ravnopravnost u odnosu među državama i narodima, a protiv mešanja bilo s koje strane u unutrašnja pitanja drugih naroda? — odgovorio je:

»Prvo, zbog toga što se takvim miješanjem krnji i ugrožava nezavisnost zemalja u čije se unutrašnje probleme drugi miješaju. Drugo, što se u tome najizrazitije ogleda podjela svijeta na interesne sfere, koja sadrži u sebi elemente opasnosti od ratnih sukoba. Treće, što se time onemogućava svaka integracija naroda, jer je ona nemoguća između potčinjenih i vladajućih država i naroda...

Mi smatramo da je formiranje blokova s vojnim i ideološkim obilježjem vrlo opasno za mir u svijetu, jer se time ide za postizanjem nadmoćnosti u vojnoj snazi i potencijalu radi rješavanja neriješenih međunarodnih pitanja silom, a ne mirnim diplomatskim putem ili, što bi bilo najlogičnije, kroz Ujedinjene nacije, radi čega je ta organizacija i stvorena.« (*Tito*, 3, knj. X, str. 28).

Samo u tom kontekstu mogu se shvatiti Titove vizionarske reči i o opasnosti nuklearnog oružja i njegove protivurečnosti, ukazujući pri tome na sve probleme i teškoće koje će potresati svet zbog bezočne trke u naoružanju. Te ocene druga Tita potvrđuju se i ovih dana 1977. godine, kada se ponovno podstiče zlokobna trka u naoružanju sa svim onim negativnim pojavama koja ona sobom nosi u međunarodnim odnosima, pre svega između supersila.

»Razorno nuklearno oružje, od koga su njegovi inicijatori očekivali da će ih učiniti gospodarima ljudske sudbine u cijelom svijetu, zarobilo je najpre njih same. Ono je postalo sredstvo koje prijeti da uništi i svoje vlastite tvorce. Slijepa snaga ratnih mašina naoru-

žanih tim oružjem, iskočila je iz okvira klasičnih računica koje su rat smatrale produženjem spoljne politike drugim sredstvima. Zamisljeno kao najmoćnije oružje pobjede, ono se pokazalo jedino kao oružje razaranja i sveopšteg poraza, kao oružje rata bez pobjednika» (Tito, 3, knj. XIV, str. 40).

Tito je opštenarodnoj odbrani u funkciji *odvraćanja*, odnosno kao faktoru bezbednosti sopstvene zemlje, saradnje i mira u svetu dao nov kvalitet i sadržaj. Time je ukazao na nove dimenzije odbrambenih potencijala zemalja koje ulažu napore za očuvanje svoje nezavisnosti i vode miroljubivu međunarodnu politiku.

Naime, opštenarodna odbrana kao faktor odvraćanja ima znatne prednosti nad strategijom odvraćanja koja se zasniva pretežno na vojnoj sili, pre svega, nuklearnom oružju. Takva strategija nuklearnog odvraćanja je bitna komponenta vojnostrategijskih koncepcija supersila i onih zemalja koje imaju nuklearno oružje.

Strategija nuklearnog odvraćanja je, ipak, ograničenog dometa iz više razloga. Njeno težište se, pre svega, zasniva na zastrašivanju, što znači stalnu nestabilnost, nepoverenje među supersilama i pretnju svetskom miru. Uz to, zbog trke u naoružanju, stalne opasnosti od eskalacije u razvoju nuklearnog oružja, katastrofalnih posledica koje bi nastale upotrebom ovog i drugog oružja masovnog razaranja i uništavanja, strategija nuklearnog odvraćanja nije pouzdana, nema odgovor za svaku situaciju. Suviše je jednostrana.

Nasuprot tome, opštenarodna odbrana je u stalnoj funkciji odvraćanja, osnov je saradnje među narodima, a domet joj je bez ograničenja, jer se oslanja na celokupan potencijal društva u odbrani, i ne ugrožava bezbednost drugih zemalja, ni mir u svetu.

Teorijsko ishodište Titove filozofije aktivne miroljubive koegzistencije i politike nesvrstavanja, koja je u korelaciji s opštenarodnom odbranom i njenom funkcijom odvraćanja, jeste u samoj biti i karakteru samoupravljanja kao autentičnoj, izvornoj kategoriji. »Gledano s filozofskog aspekta, samoupravljanje i nije ništa drugo nego način ispoljavanja ljudske slobode. Ono ima za cilj da čovjek sam upravlja svojim životom, da kolektiv odlučuje u okviru svoje organizacije, da jedna zemlja odlučuje o svojim pitanjima i da poštuje pravo i drugih da sami odlučuju o sebi, svom životu« (Šijan, 13, str. 242).

Celokupno Titovo teorijsko i praktično stvaralaštvo i u oblasti vojnog dela govori o tome da je on uvek precizno i jasno razgraničavao izvornu, autentičnu marksističku misao i praksu od svega ono-

ga što i danas u savremenoj socijalističkoj teoriji predstavlja negativno nasleđe staljinizma, dogmatizma i svih drugih stranputica i devijacija. U tom pogledu ono je kritika i brana uticaju tuđih, ne-naučnih, buržoaskih i drugih teorija i doktrina, koje se snagom materijalnog faktora, vojne sile i nuklearnog naoružanja, unošenjem defetizma i nestabilnosti, nastoji nametnuti i našoj vojnoj nauci i teoriji ratne veštine.

Titova koncepcija opštenarodne odbrane, u čijoj su osnovi teorijske postavke i predviđanja klasika marksizma o organizovanju odbrane i oružanih snaga socijalističkog društva na osnovama ideje naoružanog naroda, predstavlja teorijski doprinos i nov kvalitet ne samo zato što se zasniva na saznanjima, odnosno osavremenjavanju našeg ratnog i revolucionarnog iskustva, već i zbog toga što polazi od naučne analize savremenih kretanja u oblasti društvenih odnosa, u nauci, tehnici i drugim dostignućima ljudskog uma.

*

Konačno, svojim opusom u vojnoj nauci, Tito prevazilazi klasičnu školu profesionalnog shvatanja vojne doktrine; to je plod novih gledanja na vojne probleme i potencijale društva. Njegova vojna misao je dijalektička, antidogmatska, analitička i revolucionarna. Ona ima snagu da inicira na razmišljanje, da ukazuje na različite puteve razvoja savremene vojne misli, opterećene vrlo složenim, a često kontradiktornim i konfuznim doktrinama i teorijama u savremenom svetu. Titova misao pomaže da se lakše snalazimo i opredeljujemo za ono što je progresivno i naučno.

Po stilu, Titova vojna misao uvek je koncizna, razumljiva i jasna, uvek okrenuta životu i praksi. Tito u borbi i životu nalazi inspiracije i podsticaj za nove ideje i teorijska rešenja. Titova misao ponire u bit stvari, u dijalektiku zbivanja, jer svaka pojava sadrži u sebi i svoju vlastitu negaciju. Praksa je za Tita pravi arbitar; ta praksa nije prakticizam ni pragmatizam, već primer kako vojnostrategijska misao u savremenim uslovima brzih promena društvenih i političkih odnosa, progressa u nauci, ekonomici i tehnici, mora biti i aktuelna i vizionarska. Tito se uvek držao poznate filozofske maksime po kojoj nema ničeg praktičnijeg od dobro zasnovane teorije, i principa da ništa nije tako dobro da se ne bi moglo zameniti još boljim.

Titova strategija narodnooslobodilačkog rata i revolucije i njegova posleratna vojna misao i praksa, imaju trajnu naučnu vred-

nost i predstavljaju značajan doprinos razvoju savremene vojne nauke. One su inspiracija i podsticaj za dalji razvoj ne samo vojne nauke i teorije ratne veštine, već i svih ostalih naučnih disciplina koje imaju teorijski i praktički značaj za organizovanje i jačanje odbrane naše socijalističke samoupravne zajednice i za očuvanje mira u svetu.

L I T E R A T U R A :

1. Bakarić dr Vladimir: Sećanje za TV seriju *Titovi memoari*, *Politika*, 27. VII 1977.
2. Broz Josip Tito: *Intervju časopisu »Vojno delo«* br. 6/73.
3. Broz Josip Tito: *Govori i članci*, izd. Naprijed, 1959.
4. Broz Josip Tito: *Zadaci Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda*, *Vojno delo*, izd. VIZ.
5. Deseti kongres SKJ — dokumenti, izd. *Komunist* 1975.
6. Kardelj Edvard: *Titovo vojno delo*; izd. *Narodna armija*, 1977.
Politička i vojna strategija narodnooslobodilačkog ustanka i socijalističke revolucije u Jugoslaviji i Titova stvaralačka uloga u njenom koncipiranju i realizovanju.
7. Krleža Miroslav: *Zbirka citata u »OKO«*, br. 109 od 1976.
8. Ljubičić Nikola: *Opštenarodna odbrana strategija mira*, izd. VIZ i IC *Komunist*, 1976.
9. Oreb Milivoj: *Titovo delo i razvoj naše naučne misli*, *Vojno delo*, 4/77.
10. Oreščanin Bogdan: *Vojni aspekti borbe za svetski mir, nacionalizam, nezavisnost i socijalizam*, izd. VIZ, *Vojno delo*, 1962.
11. Seferović Mensur: *Prvi vojnik revolucije*, izd. *Narodna armija* 1977.
12. Sokolovski i grupa autora: *Sovjetska vojna strategija* (prevod) izd. VIZ.
13. Šijan Dane: *Moć Titove riječi*, izd. *Stylos*, 1976.
14. Vujošević Ubavka: *Tito u Beogradu (1926—1944)*, *Politika*, 12. III 1977.
15. *Vojna enciklopedija*, II izd. VIZ.